

Король А. С.

*студентка 3-го курсу факультету соціології та права
НТУУ «КПІ»*

Науковий керівник:

*Попов К. Л. к.ю.н., доц. кафедри публічного права ФСП
НТУУ «КПІ»*

Особливості розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами

Після розпаду у 1991 році СРСР Україна, як і більшість пострадянських держав поринула у глибоку економічну та політичну кризу. Повністю було дискредитовано інститут правоохоронної діяльності уповноважених органів, що стало поштовхом до формування і закріплення на території СНД організованих злочинних груп та організацій.

Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК України організована злочинна група (далі - ОЗГ) – це трое і більше осіб, які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднані єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

На нашу думку, слід виділити два основних прояви організованої злочинної діяльності: у сфері загально кримінальної злочинності (наприклад, контроль незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, сприяння діяльності у сфері надання сексуальних послуг) та у сфері економічної злочинності (наприклад, легалізація чи контроль за легалізацією коштів, здобутих злочинним шляхом).

Криміналістична характеристика організованої злочинної діяльності, незалежно від її конкретного виду, близька до типової структури криміналістичної характеристики, але має свої особливості. Зокрема, можна виділити такі чотири блоки:

- предметно-технологічний, який включає інформацію щодо сфери діяльності, предмета посягання, базової спрямованості та особливостей здійснення злочинної діяльності;
- організаційно-управлінський, який включає інформацію щодо відповідної структури злочинної групи (в тому числі ієрархічної побудови);
- суб'єктно-особистісний, який включає дані щодо типологічних рис членів організованої групи, психологічної атмосфери та особистих стосунків у групі;
- організаційно-корупційний, який характеризує особливості корупційних зв'язків організованої злочинної групи [1].

З урахування цих та низки інших особливостей формування та функціонування організованих злочинних угруповань, розслідування кримінальних проваджень про злочини, які вчиняються ОЗГ, потребує від оперативних і слідчих підрозділів не лише встановлення осіб, які безпосередньо вчинили дане кримінальне правопорушення, а й з'ясування низки інших питань, серед яких: хто саме ініціював, організував злочин, хто відібрав виконавців, потрібно також одержати відповіді на такі питання: чи є група ситуаційною, чи її треба розглядати як організовану (або як злочинну організацію)?

При розслідуванні кримінальних проваджень зазначеної категорії треба чітко усвідомлювати, що організована злочинна діяльність зазвичай є добре замаскованою. У лавах членів ОЗГ існує сувора дисципліна, також не виключається наявність корупційних зв'язків з представниками правоохоронних та інших державних служб та органів.

За таких обставин відразу важко пов'язати виявлені факти злочинної діяльності з конкретною організованою кримінальною групою, оскільки традиційні кримінально-розшукові методи для виявлення організованих груп є малоефективними. Виявлення діяльності організованого кримінального формування полегшується в разі, якщо його члени вчиняють злочини, які не є характерними для цієї групи і, відповідно, вчиняються непрофесійно. Наприклад, вбивства, що вчиняються через протистояння між членами різних ОЗГ, або між членами однієї ОЗГ через фінансові чи організаційні конфлікти.

Як приклад, діяльність однієї з найбільш відомих організованих злочинних організацій пострадянського простору, яка носила назву «Хаді Такташ». Члени вищевказаної ОЗГ в ході «війни» з іншими злочинними групами вчинили, за неофіційними даними, близько 60 вбивств, 13 з яких було доведено в суді. Окрім усього іншого учасники угруповання під керівництвом Р. Галіакберова почали активно усувати і колишніх членів «Хаді Такташ», так званих «не вірних». В результаті чого злочинна діяльність «Хаді Такташ», яка полягала в здійсненні контролю за обігом наркотичних речовин, сприянні проституції та перешкоджанні господарської діяльності певних осіб на користь наближених до угруповання осіб на території Республіки Татарстан була викрита та ліквідована оперативними підрозділами. А всіх членів ОЗГ було засуджено до позбавлення волі на певний строк або до довічного позбавлення волі.

Тому велике значення для успішного розслідування вищевказаної категорії злочинів має діяльність суб'єктів Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність". У процесі оперативно-розшукової діяльності збираються дані щодо конкретної організованої групи, проводиться аналіз отриманої інформації та обирається оптимальний момент для її передачі органам досудового розслідування [2].

Після встановлення низки злочинів, які було вчинено ОЗГ, та всіх її учасників слідчий повинен дослідити особу кожного члена, визначити для себе його роль в діяльності ОЗГ, зв'язок між ним та іншими учасниками групи (як прямий, такі непрямий), комунікативні особливості його особистості та тип темпераменту. Використовуючи аналіз наявної у слідства інформації, слідчий робить висновок про ієрархічні особливості ОЗГ, якщо такі існують, та виокремлює керівника або осіб, що користуються найбільшим авторитетом серед членів ОЗГ. На основі такого аналізу слідчий має скласти план необхідних слідчих дій, проведення яких надає слідству беззаперечні докази причетності кожного окремого члена ОЗГ до конкретного злочину, слідчий також має встановити роль у кожного члена ОЗГ у вчиненому злочині.

Серед арсеналу кримінально-процесуальних засобів розслідування важливе місце займає допит. Узагалі, допит є однією з тих слідчих дій, які проводяться найчастіше, особливо при розслідуванні злочинів, вчинених ОЗГ. Сам факт існування організованої групи, встановлення зв'язків між її членами визначається в переважній більшості випадків на підставі показань підозрюваних, свідків та інших осіб. Відповідно, вміння достатньо професійно і результативно проводити допит особливо важливе для працівників правоохоронних органів, які спеціалізуються на розслідуванні злочинів, учинених ОЗГ [3].

Важливим у встановленні фактів злочинної діяльності ОЗГ та ролі її членів є проведення такої слідчої дії, як одночасний допит кількох осіб. Даний різновид допиту надає слідчому можливість усунути розбіжності в показаннях кількох осіб та встановити стійкість та тривалість зв'язків між членами ОЗУ.

Також при розслідуванні діяльності ОЗГ слід пам'ятати, що існує небезпека залякування, а подекуди і ліквідації свідків або підозрюваних. Тому слідчий, в першу чергу, повинен забезпечити конфіденційність таким особам та нерозголошення їх свідчень без особливої потреби. При розслідуванні справи «Хаді Такташ» слідчі вдавалися до таких заходів безпеки, як накладання гриму на обличчя, зміна голосу, вдягання масок на свідків перед проведенням пред'явлення особи для впізнання.

Широке застосування відео -, звукозапису є ефективним тактичним заходом при проведенні слідчих дій у справах про злочини, вчинені ОЗГ, зумовленим активною протидією слідству з боку членів ОЗГ, які залишилися на волі [4].

Отже, велике значення для встановлення та викриття злочинної діяльності ОЗГ має як діяльність співробітників оперативних підрозділів, так і слідчих. Крім того, розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами, характеризуються надзвичайним рівнем складності як за обсягом слідчої роботи, так і в психологічному аспекті. Адже діяльність ОЗГ являє собою не лише вчинення злочинів, а й злагоджену взаємодію всіх її членів. Отже для ефективного формування доказової бази про таку

діяльність від слідчих та оперативників вимагається не лише високий рівень професіоналізму, а й уміння аналізувати індивідуальні особливості психології людини.

Список використаних джерел:

1. Коновалова В. Е. Криминалистическая тактика: принципы и функции /В. Е. Коновалова // Криминалистика и судебная экспертиза. — К., 1981. — Вып.22. — С. 10—22.
2. Шиканов В. И. Теоретические основы тактических операций в расследовании преступлений / В. И. Шиканов. — Иркутск, 1983. — 120 с.
3. Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы.Общая и частные теории / Р. С. Белкин. — М., 1987. — 280 с.
4. Баев О. Я. Содержание и формы криминалистической тактики /О. Я. Баев. — Воронеж, 1981. — 124 с.
5. Порубов Н. И. Научные основы допроса на предварительном следствии / Н. И. Порубов. — Минск, 1978. — 320 с.